

Рецензії

Швидько Г.К.

ПАМ'ЯТКИ НОВОБОГОРОДИЦЬКОЇ ФОРТЕЦІ

Ковальова І.Ф., Шалобудов В.М., Харитоновна О.В.

Каталог старожитностей доби пізнього середньовіччя містечка Самарь та Богородицької фортеці / І.Ф. Ковальова, В.М. Шалобудов, О.В. Харитоновна. Дніпропетровськ: Ліра, 2013, вип. 2, 176 с.

В рік 10-річчя початку стаціонарних археологічних розкопок на території старовинного містечка Самарь та спорудженої 1688 року поблизу нього Богородицької (Новобогородицької) фортеці науковці Лабораторії археології Придніпров'я Дніпропетровського національного університету ім. Олеся Гончара порадували колег-археологів та краєзнавців другим випуском «Каталогу старожитностей доби пізнього середньовіччя містечка Самарь та Богородицької фортеці». Нагадаємо, що перший випуск під такою ж назвою і в такій же обкладинці вийшов друком у 2007 р. (тільки склад авторів дещо інший).

Сьогодні вже вщухли дискусії навколо питань про «старовинну козацьку Самарь», місцезнаходження Богородицької та Новобогородицької фортець другої половини XVII ст. Вже ніякого сумніву в існуванні м. Самарь не залишилося, як і в тому, що йдеться не про дві, а про одну й ту саму фортецю, локалізація якої абсолютно доведена археологічними розкопками під керівництвом професора Ірини Федорівни Ковальнової. Очевидно, що відкриття археологічного Клондайку на площі козацького містечка Самарь та Богородицької фортеці є найбільш значимим для археології України від початку поточного століття.

Відкриття археологів допомогли з'ясувати цілий шерех питань історії Придніпров'я, а вужче – про місцезнаходження містечка Самарь та перевіз через Самару, про будівництво і стратегічне значення Богородицької фортеці тощо.

У першому випуску «Каталогу» (2007 р.) вміщено описи і зображення знахідок на місці розкопок за класифікацією: «Нумізматика та сфрагістика», «Культові речі», «Прикраси та деталі одягу», «Озброєння», «Побутові та господарчі речі». Тоді автори у передмові до видання зазначили, що описи решток керамічних та скляних виробів буде видано після їх наукового опрацювання.

Проте другий випуск не є науковим «боргом» дослідників-археологів. Бачимо, що й хронологічно не співпадають знахідки з обіцяним (бо тут вміщені знахідки 2007-2012 рр.) і тематично «Каталог» 2013 року за розділами майже співпадає з попереднім, в ньому лише змінено порядок розділів та додано окремих великий розділ «Кахлі та посуд». Автори у передмові до випуску зазначають, що протягом вказаних років ними було розкопано близько 3 тис. м² культурного шару та що виняткову цінність мають роботи 2012 р., внаслідок яких було досліджено велику площу культурного шару містечка Самарь, «не

перекриту більш пізніми нашаруваннями» і це дало змогу вченим уточнити датування як пам'ятки, так і окремих знахідок. Загальна ж кількість одиниць речових знахідок на території Богородицької фортеці перевищує шість тисяч.

Кожен розділ поділяється на підрозділи. Наприклад, розділ «Речі військового призначення» має такі підрозділи: «Вогнепальна зброя», «Холодна зброя», «Обладунок вояка». Це дає можливість скласти більш повне уявлення про комплекс предметів одного виду чи призначення. Тим більше, що у виданні паралельно з текстом вміщені й малюнки та світлини описаних речових знахідок. Формат «Каталогу» і рівень виконання малюнків дозволяють не тільки уявити цілісну річ, але й розпізнати деталі знаків, написів, зображень тощо.

Описи речей здійснено на високому науковому рівні, інформація повна, формулювання зрозумілі. Взагалі текст написаний науковою українською мовою, без граматичних помилок. Вживана в описах термінологія зрозуміла і не позначена іншомовними запозиченнями і діалектизмами.

У виданні є й кольорові фотоілюстрації монет, кахлів, посуду, прикрас, предметів культу і натільних хрестів, і, як і належить серйозному науковому виданню, в «Каталозі» є великий перелік літератури, дотичної своїм змістом до історії краю, Богородицької фортеці, характеристики того чи іншого виробництва, нумізматики тощо.

На наш погляд, дане наукове видання є цікавим і важливим не лише для науковців, але й для краєзнавців. Думаємо, що обидва випуски «Каталогу старожитностей доби пізнього середньовіччя містечка Самарь та Богородицької фортеці» свідчать про надзвичайну наукову вартість досліджуваної історичної пам'ятки, що дає змогу заповнити важливу історичну сторінку давньої історії Придніпров'я.

Надійшла до редколегії 10.10.2014 р.